

อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการพัฒนาแม่น้ำในญี่ปุ่น

ครั้งหนึ่งเคยเป็นแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ของญี่ปุ่น

มีช่วงหนึ่งที่บรรดาแม่น้ำในญี่ปุ่นมีความอุดมสมบูรณ์เหมือนแม่น้ำโขง ยกตัวอย่างเช่น ชาวประมงในแม่น้ำคาวาเบะในจังหวัดคุมาโมโตะจำได้ว่าฤดูที่ปลาอพยพย้ายถิ่นกลับเข้าแม่น้ำนั้น ผิวน้ำกลายเป็นสีดำเต็มไปด้วยปลาวายทวนน้ำเป็นจำนวนมหาศาล¹ อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศของแม่น้ำในญี่ปุ่นถูกทำลายจากมลพิษทางน้ำที่มาพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่นที่เริ่มต้นในช่วงปี 2503 ถึง 2512 (ทศวรรษที่ 60) ทำให้มีเขื่อนหลายแบบจำนวนประมาณ 3,000 แห่ง ตามแม่น้ำทั่วประเทศ

ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการแม่น้ำ

พระราชบัญญัติแม่น้ำญี่ปุ่นปี 2439 (1896) มีวัตถุประสงค์เพื่อบังคับใช้ในการควบคุมน้ำ พระราชบัญญัติแม่น้ำฉบับใหม่ปี 2507 (1964) นำมาบังคับใช้เพื่อจัดระเบียบการควบคุมน้ำและการใช้น้ำ พระราชบัญญัติฉบับใหม่มีบทบังคับใช้น้ำแบบเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งแม่น้ำขนาดเล็กและขนาดกลาง จัดให้แม่น้ำประเภท 1² อยู่ภายใต้การจัดการระดับประเทศ และแม่น้ำประเภท 2 อยู่ภายใต้การจัดการของจังหวัดท้องถิ่น

พระราชบัญญัติแม่น้ำมีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งในปี 2540 (1997) ได้รวมเอาจุดยืน “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” และ “การสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน” เข้าไว้ด้วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างหนักและชุมชนมีความตระหนักมากขึ้นในการพัฒนาแม่น้ำที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลำน้ำยังคงอ่อนแอมากในญี่ปุ่นในขณะนั้น

เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้ว ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่น่าทึ่งภายใต้การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้ช้ากว่าประเทศอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ไม่ได้มีการบังคับใช้จนกระทั่งปี 2540 (1997) การเคารพต่อวิถีชีวิตพื้นบ้าน ผู้หญิงและเด็กไม่ได้เขียนเป็นกฎหมาย เนื่องจากไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจนในเรื่องการปกป้องสิ่งมีชีวิตที่ใกล้จะสูญพันธุ์ จึงเป็นไปได้ที่จะใช้กฎหมายในการวางระเบียบหรือควบคุมการสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันความเสียหายต่อถิ่นที่อยู่ของสัตว์ที่หายาก นอกจากนี้ การประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนาแม่น้ำ ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อตัดสินใจส่วนใหญ่ เป็นการรวมตัวของ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ซึ่งหลัก ๆ ประกอบไปด้วยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยที่กำหนดโดยกระทรวงที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม และการท่องเที่ยว (Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism) ซึ่งเป็นกระทรวงที่รับผิดชอบในการสนับสนุนการก่อสร้างเขื่อนอีกด้วย ดังนั้น สถานการณ์ปัจจุบันคือประชาชนยังไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ และมีการจัดการประชุมเพียงไม่กี่งานเท่านั้นที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้

บางเขื่อนถูกยกเลิก บางเขื่อนไม่ถูกยกเลิก

ตั้งแต่ประมาณปี 2543 (2000) ในสหรัฐอเมริกาไม่มีการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่ขึ้นใหม่ และเริ่มมีการยุติเขื่อนที่ดำเนินการอยู่เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม³ แต่การก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อควบคุมน้ำและเพื่อวัตถุประสงค์อื่นยังคงดำเนินต่อไปในประเทศญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม การต่อต้านโดยชุมชนในพื้นที่เริ่มมีความเข้มแข็งขึ้น และโครงการก่อสร้างมักจะตามมาด้วยการอภิปรายถกเถียงที่เผ็ดร้อน แผนการสร้างเขื่อนโฮโซโก-อุจิที่มีกำหนดการสร้างในแม่น้ำนากาโนหมู่บ้านโคโต-ซอน จังหวัดโตคุชิมะบนเกาะชิโกกุ ต้องหยุดชะงักไปเป็นเวลา 30 ปี เนื่องจากชุมชนในพื้นที่ทำการรณรงค์ต่อต้าน และท้ายที่สุดก็ต้องยกเลิกไปในปี 2543 (2000) การก่อสร้างเขื่อนในแม่น้ำคาเวะเบะตามที่วางแผนไว้ในลุ่มแม่น้ำจังหวัดคุมะโมโตะในคิวชูก็ถูกยกเลิกเนื่องจากมีกระแสต่อต้านจากชุมชนอย่างรุนแรง

ในขณะเดียวกัน การก่อสร้างเขื่อนอื่น ๆ ยังคงมีดำเนินการอยู่ ตัวอย่างหนึ่งคือเขื่อนยัมบาโน จังหวัดกุมมะ เขื่อนนี้มีแผนที่จะสร้างขึ้นในหุบเขาอะกาสึมาที่มีชื่อเสียงในเรื่องวิวทิวทัศน์ เป็นเขื่อนคอนกรีตแบบถ่วงน้ำหนัก สูง 116 เมตร มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมน้ำและจัดหาน้ำสะอาด งบประมาณในการก่อสร้างราว 410 พันล้านเยน ซึ่งเพิ่มมาจากงบประมาณเดิมที่ 211 พันล้านเยน พรรคประชาธิปไตยของญี่ปุ่นซึ่งชิงอำนาจกับพรรคเสรีประชาธิปไตยในการเลือกตั้งปี 2552 (2009) ได้หาเสียงไว้ว่าจะ “ทบทวนแผนใหม่” และมีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการก่อสร้างจะถูกยกเลิก แต่ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่เกิดขึ้น

โครงการเขื่อนมีประวัติยาวนานมาเป็นเวลากว่า 50 ปี นับตั้งแต่มีการนำเสนอแผนในครั้งแรก ชุมชนในท้องถิ่นที่เหน็ดเหนื่อยจากการต่อต้านอย่างหนักเป็นเวลาหลายทศวรรษกว่าคนใน 3 รุ่น นับตั้งแต่มีการนำเสนอแผนเดิม ท้ายที่สุดความพยายามก็ล้มเหลวและแผนการสร้างเขื่อนได้รับการอนุมัติ นอกจากนี้จะเป็นถิ่นที่อยู่ของกิ่งก่าซาลามานเดอร์ยักษ์ที่เป็นสัตว์อนุรักษ์ของญี่ปุ่นแล้ว ยังมีข้อกังวลเรื่องความเสื่อมโทรมลงของคุณภาพน้ำและปัญหาอื่น ๆ ในพื้นที่ชุมชนที่เกิดจากอ่างเก็บน้ำ แน่ใจว่าต้นทุนมหาศาลของโครงการยังเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งด้วย

แผนปกป้องสิ่งแวดล้อมแม่น้ำเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ

นอกจากข้อเท็จจริงที่ว่าญี่ปุ่นกำลังเข้าสู่ช่วงการลดลงของประชากร โครงการสาธารณสุขประเภคพื้นฐานถูกวางแผนไว้แล้วในช่วงที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โครงการเหล่านี้ยังอยู่ในหมายกำหนดการเพื่อดำเนินการโดยไม่มี การพิจารณาใหม่ให้เหมาะสม นี่เป็นสาระสำคัญของญี่ปุ่นในปัจจุบันคิดเป็นจำนวนกว่า 1,000 ล้านล้านเยน⁴ แต่เท่าที่เรารู้ได้เห็นตัวอย่างการอนุมัติโครงการเขื่อนยัมบาโนยังคงพยายามดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ราคาแพงในพื้นที่ที่มีความต้องการน้ำเพิ่มขึ้น ภาระต้นทุนของการก่อสร้างและการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานที่เกินความจำเป็นเหล่านี้จะตกเป็นภาระของคนรุ่นหลังต่อไป

ในทางตรงกันข้าม การทำงานของประชาชนที่ส่งผลต่อการสร้างโครงการใหม่ ๆ ได้เริ่มขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการยกเลิกเขื่อนอะราซะที่ปัจจุบันกำลังดำเนินการอยู่ทางตอนล่างของลุ่มน้ำคุมะโมโตะ

โมโตะ⁵ นี้เป็นความพยายามครั้งแรกในกรณีเช่นนี้ ไม่ใช่เฉพาะเพียงประเทศญี่ปุ่น แต่ทั่วทั้งทวีปเอเชีย เรายังเห็นว่ามีทำให้ความสำคัญของสวนวนเกษตรชาติโตยามาอีกครั้ง เราหวังว่าจะมีการสนับสนุนแผนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแม่น้ำที่ช่วยการฟื้นฟูระบบนิเวศต่อไป

ในทางตรงกันข้าม โครงการสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ไม่ได้ส่งผลในการสร้างโครงสร้างใหม่ได้ถูกเริ่มขึ้น ตัวอย่างที่เรายังไม่เห็นมากก่อนคือการเริ่มรื้อถอนเขื่อนอะราเซะซึ่งได้เริ่มดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ทางตอนล่างของกลุ่มน้ำคุมะในจังหวัดคุมะโมโตะ

เอกสารอ้างอิง

National Park Service, Restoration of the Elwha River <http://www.nps.gov/olym/naturescience/restorationoftheelwha.htm> (เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 กันยายน 2556)

เอกสารอ้างอิงภาษาญี่ปุ่น

Teruyuki Shimazu, 2013, The Yamba Dam is a water source that no one will use, Videonews dot com, interview by Tetsuo Shinpo, http://www.youtube.com/watch?v=RpqQM-eN_JA&feature=youtu.be (เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 กันยายน 2556)

The Yamba Tomorrow Association, Problems of the Yamba Dam Project, <http://yamba-net.org/problem/meisou/futan/> (เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 กันยายน 2556).

ยูกะ คิกุจิ

¹ รายงานโดยโซโกะ สิริ (ที่ปรึกษาสิ่งแวดล้อมอาศัยอยู่ในเมืองยาซึชิโร) 15 ธันวาคม 2555

² แม่น้ำที่ถูกกำหนดโดยกฤษฎีกาของรัฐบาลในฐานะที่มีความสำคัญต่อระบบแม่น้ำในแง่การอนุรักษ์แผ่นดินแห่งชาติหรือเศรษฐกิจของประเทศ

³ ตัวอย่างที่โด่งดังคือแม่น้ำเอลว่าในสวนโอลิมปิกแห่งชาติ รัฐวอชิงตัน ตะวันตกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา

⁴ รายงานจากหนังสือพิมพ์นิปปอนเคอิไซ (Japan Economic Newspaper) 10 สิงหาคม 2556

⁵ ข้อมูลเพิ่มเติมดูได้จากบทที่4-2 การรื้อถอนเขื่อนอะราเซะ (Arase): ความพยายามครั้งแรกของญี่ปุ่นในการรื้อถอนเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมแม่น้ำให้คงเดิม